

Chung quanh vấn đề ngày quốc lễ Champa

Qasim Tu

Gần một thế kỷ qua, hầu hết các giới khoa học trong và ngoài nước, các bậc tu sĩ, bô lão, trí thức Chăm đều công nhận rằng Kate là lễ tục của người Chăm Ahier (ảnh hưởng Bà La Môn Giáo), được qui định và tổ chức vào ngày 1 tháng 7 Chăm lịch (tháng 9 và 10 dương lịch) trên các đền tháp do tu sĩ, chức sắc Chăm Ahiér chủ trì. Ngày tiếp theo là Kate Palei (Kate làng) do dân làng Chăm Ahier tổ chức và sau cùng là Kate diễn ra trong gia đình người Chăm Ahiér.

Trong dịp lễ này, một số người Chăm Awal (Chăm Bani) cũng như Chăm Islam thường lên đền tháp tham dự và chúc mừng ngày lễ, nhưng họ không tổ chức Kate trong gia đình hay thôn xóm của họ,

Vào năm 1965, đại úy Dương Tấn Sở, quận trưởng quận An Phước, đề ra sáng kiến tổ chức một số màn ca vũ Chăm truyền thống để đón chào quan khách quan trọng trong chính quyền Việt Nam đến tham dự ngày lễ này. Kể từ đó, Kate trở thành lễ tục và lễ hội, cấu thành một di sản văn hóa Champa, lưu truyền đến hôm nay.

Kể từ năm 1984, ở hải ngoại, Kate trở thành một chủ đề của phong trào đấu tranh văn hóa Champa tại Pháp. Nhân dịp Kate, cộng đồng Champa đứng ra tổ chức «Ngày Văn Hóa Champa» để gửi đến bà con Champa lời chúc mừng ngày lễ Kate và chuyển tải di sản văn hóa Champa đến mọi người, thông qua các màn ca vũ truyền thống, chương trình hội thảo khoa học, tiếp tân, v.v.

Sau năm 1989, phong trào «Ngày Văn Hóa Champa» nhân dịp Kate lần tràn sang Châu Mỹ. Hàng năm, IOC-Champa mà đa số thành viên là Chăm Hồi Giáo Việt Nam và nhiều hội đoàn Chăm Hồi Giáo Campuchia, thường đứng

Chung quanh vấn đề ngày quốc lễ Champa

ra tổ chức lễ hội Kate này tại Hoa Kỳ.

Năm 1995, một số thành viên trong IOC-Champa gây ra phong trào chia rẽ giữa Chăm Ahier và Chăm Hồi Giáo, tách rời ra khỏi tổ chức để thành lập Hội Bảo Tồn Truyền Thống Văn Hóa Champa có trụ sở ở Sacramento, tập trung hầu hết những thanh niên và bà con Chăm Ahier định cư ở Hoa Kỳ. Hàng năm hội này thường tổ chức Kate theo lễ tục truyền thống Chăm Ahier nhằm cúng quảy tổ tiên và có phần lễ hội giúp vui.

Cùng trong thời gian này, một số thành viên Chăm Hồi Giáo cũng tách rời ra khỏi IOC-Champa để thành lập một hội thứ ba nữa đó là Hội Bảo Tồn Văn Hóa Champa, có trụ sở đặt tại San Jose, mà đa số thành viên là người Chăm Ahier Phan Rí. Hàng năm, Hội Bảo Tồn Văn Hóa Champa cũng tổ chức Kate, nhưng biến lễ hội Kate này thành ngày «Quốc Lễ» hay ngày «Kỷ niệm anh hùng liệt sĩ Champa», có bài quốc ca, dân vòng hoa chiến thắng trước đài kỷ niệm liệt sĩ Champa làm bằng giấy các-tông và làm một phút mặt niệm.

Sự ra đời của Hội Bảo Tồn Truyền Thống Văn Hóa Champa và Hội Bảo Tồn Văn Hóa Champa, hai cơ quan văn hóa người Chăm, nhưng lại tổ chức ngày lễ Kate tại hai địa điểm khác nhau và mang 2 ý nghĩa hoàn toàn khác nhau đã đưa cộng đồng Chăm tại hải ngoại đi vào khúc quanh mới, tranh chấp chung quanh vấn đề: Kate là lễ tục của người Chăm Ahier hay là ngày «Quốc Lễ Champa».

Sự ngộ nhận cho rằng Kate là «Quốc Lễ Champa» phát xuất từ một số người Chăm chưa hiểu rõ thế nào là ý nghĩa của ngày «Quốc Lễ» trong một quốc gia độc lập có chủ quyền hôm nay.

1). Những ngày lễ quốc gia

Hôm nay, mỗi quốc gia độc lập có chủ quyền đều có 3 lễ rõ rệt:

a). Quốc Lễ hay Quốc Khánh

Quốc lễ là một khái niệm ra đời vào năm 1880 tại Pháp nhằm đánh dấu cho ngày thành công của nhân dân Pháp vùng dậy phá ngục Bastille 14-7-1789, lật đổ chế độ vương quyền để thành lập thể chế cộng hòa tại quốc gia này. Sau đó, ngày quốc lễ này lan tràn sang các nước khác và trở thành một qui ước được qui định trong hiến pháp.

Quốc Lễ hay Quốc Khánh là ngày lễ quan trọng của một quốc gia thông qua biểu quyết của quốc hội, nhằm đánh dấu một sự kiện lịch sử hay chính trị gắn liền với lịch sử nhà nước của quốc gia đó. Tại các quốc gia độc lập có chủ quyền, Quốc Lễ hay Quốc Khánh là ngày đánh dấu sự khai sinh của quốc gia này: đánh dấu ngày giành được độc lập như Hoa Kỳ, đánh dấu ngày lật đổ chế độ cũ như Pháp, đánh dấu ngày ra đời hiến pháp như Thổ Nhĩ Kỳ, v.v.

Mỗi quốc gia đều có chương trình Quốc Lễ hay Quốc Khánh khác nhau. Một số quốc gia tổ chức diễu hành quân đội, nước khác thì diễu hành các tổ chức dân sự, diễu văn của thủ lĩnh quốc gia, v.v.

b). Lễ quốc gia mang tính chất lịch sử

Lễ này cũng do nhà nước tổ chức nhằm kỷ niệm một số biến cố lịch sử quan trọng đã xảy ra trong quốc gia đó, như lễ chiến thắng đệ nhị thế chiến tại một số quốc gia ở Âu Châu.

c). Lễ quốc gia mang tính chất tôn giáo, văn hóa, xã hội

Chung quanh vấn đề ngày quốc lễ Champa

Lễ này được nhà nước công nhận nhưng phần nghi lễ không liên hệ gì đến chính quyền của quốc gia đó, như lễ giáng sinh, tết nguyên đán, lễ lao động, v.v.

Dựa vào 3 định nghĩa liên quan đến các lễ nêu trên, chúng tôi có viết một bài khảo luận đăng trong Harak Champaka số 7, ngày 2-10-2005, để trình bày lại một cách rõ ràng thế nào là ý nghĩa của ngày Kate. Theo kết luận của chúng tôi: Kate không phải là ngày quốc lễ Champa mà là lễ tục của người Chăm Ahier, nhưng trở thành di sản văn hóa Champa cần được bảo tồn như những lễ hội khác: Suk Yeng, Ramawan.

2). Quan điểm của ông Prang về Kate

Trong một bài viết đăng trong Web Ilimochampa.org vào ngày 27 tháng 12 năm 2005 để trả lời bài viết của chúng tôi đăng trong Harak Champaka số 7 về Kate, ông Prang mà chúng tôi không biết là ai, khẳng định rằng Katê là ngày «Quốc Lễ Champa» dựa vào những dữ kiện như sau:

a). Tác giả cho rằng kể từ năm 2001, nhà nước Việt Nam tạo điều kiện để bà con Chăm tổ chức ngày Katê rất là long trọng có nhiều hội đoàn, sắc tộc đến tham dự dù họ không phải là Chăm Ahier. Có chăng họ là người “thất học” bị lôi cuốn theo Chăm Ahier. Dựa vào yếu tố này, tác giả Prang kết luận rằng Katê là quốc lễ Champa.

Đây là lý luận phi khoa học, vì không ai định nghĩa «Quốc Lễ» của một dân tộc chỉ dựa vào yếu tố của khán giả

Chung quanh vấn đề ngày quốc lễ Champa

đến tham dự. Katê là lễ tục của Chăm Ahier nhưng đã trở thành một lễ hội quan trọng của dân tộc Champa ở Việt Nam hôm nay. Thành vậy ai cũng có quyền tham gia. Khi còn ở quê nhà, chúng tôi là Chăm Hồi Giáo, thường lên đền tháp tham dự Kate, như vậy chúng tôi cũng là người “thất học” hay sao?

b). Tác giả hỏi chúng tôi rằng: «Theo Qasim ... cũng như ban biên tập Harak Champaka, nên chọn ngày nào là ngày quốc lễ Champa?»

Đây là câu hỏi quá ngay ngô. Vì chỉ có nhà nước Champa mới có đủ pháp lý để chọn ngày quốc lễ cho dân tộc họ. Champaka là tập san khoa học chuyên về lịch sử và nền văn minh Champa. Chính vì thế Champaka không có quyền gì để chọn ngày quốc lễ cho dân tộc Champa. Có chăng ông Prang không biết thế nào là quốc lễ và ai là người có quyền đứng ra tổ chức ngày quốc lễ!

c). Tác giả cho rằng Qasim và ban biên tập Champaka tìm cách để phá bỏ Katê, một lễ hội có sự tiến bộ tốt đẹp như hiện nay

Đây chỉ là văn chương vu khống có thể làm tổn thương đến danh dự và nhân phẩm người khác hay cơ quan pháp lý như tập san Champaka, vì tác giả không đưa ra dữ kiện nào để chứng minh trong lời nói của mình.

Cũng cần nhấn mạnh rằng, trong bài viết đăng trong Harak Champaka số 7, chúng tôi không tìm cách phá bỏ Katê mà chỉ phá bỏ quan điểm sai lầm của ông Prang và Pts. Quảng Đại Cẩn tự cho Katê là quốc lễ Champa, nhưng trên thực tế, Katê chỉ là lễ tục do người Chăm Ahier tổ chức, cũng như Ramawan do cộng đồng Chăm Bani tổ chức, chỉ có thể thôi.

Chung quanh vấn đề ngày quốc lễ Champa

Trong tác phẩm *Lễ hội của người Chăm* (Nhà Xuất Bản Văn Hóa Dân Tộc, Hà Nội, 2003, tr. 135-148), Sakaya tức là Văn Món, một nhà nghiên cứu Chăm của Trung Tâm Văn Hóa Chăm ở Phan Rang cũng cho rằng Katê là lễ tục của Chăm Ahier. Thế thì Sakaya cũng là người tìm cách để phá bỏ Katê chẳng, trong khi đó ông ta là người từng sinh hoạt hàng năm với lễ hội fiKatê ở quê nhà?

d). Tác giả cho rằng ông Nguyễn Văn Tỷ, gốc Chăm Bani làng Phước Nhơn cũng đến tham dự Kate tại đền tháp. Nếu Kate là lễ của Chăm Ahier, ông Tỷ đến đó để làm gì?

Câu hỏi này chứng tỏ rằng ông Prang không hiểu một cách am tường về ý nghĩa ngày Kate. Ai cũng biết, nhân dịp Katê, hàng ngàn bà con Chăm Bani trong đó có chúng tôi, thường lên tháp để ngưỡng mộ Katê. Một số bà con Chăm Bani còn mang cả lễ vật lên tháp để cúng tế. Nhưng họ đến với tư cách là người tham gia để cúng bái hay chúc mừng ngày văn hóa Champa trọng đại này, chứ không phải là người nằm trong ban tổ chức hoặc trong nghi lễ chính thức Katê như ông Prang hiểu lầm.

e). Tác giả Prang cho rằng ông Nguyễn Tình, Chăm Bani, gốc làng Văn Lâm giữ chức ông Tamnei (tiếng Chăm phải viết là ông Camnei thì đúng hơn) của tháp Po Rome. Dựa trên tư liệu này, tác giả kết luận rằng Katê là quốc lễ Champa.

Ông Nguyễn Tình là dân tộc Chăm làng Văn Lâm, thành vậy ông có quyền giữ chức Camnei. Nhưng không vì ông Nguyễn Tình làm Camnei mà tác giả muốn biến lễ tục Katê của Chăm Ahier thành quốc lễ Champa được.

g). Tác giả Prang còn cho rằng Qasim là người mới chập chững đi tìm về nguồn gốc Katê, thành ra bài viết còn thiếu sót. Nhưng tác giả Prang trách nhất là Ban Biên Tập Champaka không biết gì về nguồn gốc Katê để rồi chấp nhận đăng bài của Qasim.

Đây cũng là một lý luận khập khiễng. Vì rằng, ông Prang không có quyền gì yêu cầu cả một tập thể Ban Biên Tập Champaka phải định nghĩa Katê theo quan điểm riêng tư vừa phiến diện và vừa khô cứng của ông Prang được.

3). Quan điểm của Pts. Quảng Đại Cẩn về Kate

«Trao đổi về bài Góp phần tìm hiểu về lễ hội Kate» là bài khảo luận của Pts. Quảng Đại Cẩn, đăng trong đặc san Vijaya, số 6, tháng 10 năm 2006, trang 188-203.

Nội dung chính của bài này là tác giả đưa ra một vài dữ kiện để chứng minh rằng Katê là ngày «quốc khánh» hay «quốc lễ» Champa.

Dữ kiện quan trọng nhất mà Pts. Quảng Đại Cẩn đưa ra đó là lý luận quanh co chung quanh Po Ina Nagar, một nữ thần không liên hệ gì đến nguồn gốc Kate cả.

Đọc qua phần này, chúng tôi có cảm tưởng rằng Pts. Quảng Đại Cẩn không nhận diện rõ rệt về vai trò thật sự của Po Ina Nagar trong nền văn minh Champa thời cổ. Tác giả cũng không biết tên thật của Po Ina Nagar trong lịch sử Champa là gì? Năm nào bà ta được phong chức Po Ina Nagar (Bà mẹ của vương quốc) và vua Champa nào là người đã phong cho bà chức này?

Đứng trên phương diện lịch sử, Po Ina Nagar chỉ là tên của tước phong. Tên thật của bà là nữ thần Bhargavati, một trong những người vợ của thần Shiva được sùng bái nhất

Chung quanh vấn đề ngày quốc lễ Champa

ở Champa. Chỉ có một Po Ina Nagar (Bà mẹ vương quốc) duy nhất ở Champa, nhưng bà ta được dân chúng thờ phượng tại nhiều nơi khác nhau, chứ không phải có nhiều nữ thần Po Ina Nagar như Pts. Quảng Đại Cẩn suy diễn.

Chính vì không biết Po Ina Nagar là ai, Pts. Quảng Đại Cẩn vấp phải bao sai lầm mà hậu quả không thể đo lường được cho thế hệ mai sau. Đây là những sai lầm của tác giả mà chúng tôi phải điều chỉnh lại.

– Pts. Quảng Đại Cẩn cho rằng Po Ina Nagar Aram là “Mẹ Xứ Rừng” Đây là cốt truyện do Pts. Quảng Đại Cẩn tự suy đoán mà thôi. Po Ina Nagar Aram không phải là “Mẹ Xứ Rừng” mà là Mẹ Xứ Sở Champa có đền thờ gần làng Palei Aram (La Chữ) Sau này người ta dời đến làng Hữu Đức. Tác giả đừng quên, Aram trong địa danh Palei Aram ở đây không có nghĩa là «rừng» mà là «đồi cao».

– Pts. Quảng Đại Cẩn cho rằng Po Ina Nagar Hamu Cavat là “Mẹ Xứ Chim” thì càng khôì hài thêm nữa. Po Ina Nagar Hamu Cavat có nghĩa là Mẹ Xứ Sở Champa có đền thờ ở cánh đồng Cavat hay Cawait, tên làng Lạc Trị, Phan Rí. Có chẳg tác giả nhầm lẫn Cawait với từ Dawait là chim tê tê.

– Pts. Quảng Đại Cẩn cho rằng Po Ina Nagar Hamu Chanok là “Mẹ Xứ Chài” ở Bà Rịa. Đây là một địa danh không liên hệ gì với Champa. Vì Bà Rịa là đất đai của Cao Miên ngày xưa. Pts. Quảng Đại Cẩn đừng quên rằng dân tộc Kampuchia cũng thờ Bhargavati, vợ của Shiva mà người Chăm gọi là Po Ina Nagar. Nhưng Bhargavati ở Kampuchia hay ở Ấn Độ không liên hệ gì với Bhargavati ở Champa.

– Pts. Quảng Đại Cẩn cho rằng Po Ina Nagar Yathan tức là “Mẹ Xứ Lau” ở Nha Trang. Có chẳg đây cũng là cụm từ do Pts. Quảng Đại Cẩn bịa đặt. Vì rằng Po Ina Nagar Yathan không có trong truyền thống của Chăm mà chỉ có Po Ina Nagar Aia Trang (Nha Trang).

Một nhà nghiên cứu chuyên về Chăm như Pts. Quảng Đại Cẩn viết sai chính tả Aia Trang (Nước trong sáng) thành

Yathan là điều không thể chấp nhận được.

– Pts. Quảng Đại Cẩn dịch cụm từ *Thiên Yana Thánh Mẫu* ra tiếng Việt là “Mẹ Trời”. Đây không phải cốt truyện khôi hài nữa mà là phong cách làm việc thiếu khoa học, không dẫn đo nghiên cứu trước khi viết bài. Vì rằng *Thiên Yana Thánh Mẫu* là cụm từ tiếng Việt phỏng dịch lại Po Ina Nagar gồm có hai phần: Phần phiên âm tiếng Chăm và phần dịch nghĩa. “Thiên” ở đây là dịch nghĩa từ tiếng Po. *Yana* ở đây là phần phiên âm từ *Ina Nagar*. Thánh Mẫu là cụm từ tiếng Việt dịch từ *Yana* hay là *Ina Nagar* tức là mẹ.

– Pts. Quảng Đại Cẩn cũng cho rằng có Bà Chúa Xứ Champa ở Châu Đốc An Giang. Đây cũng là câu chuyện do Pts. Quảng Đại Cẩn bịa đặt nữa. Vì không có Bà Chúa Xứ ở Châu Đốc An Giang mà là ở Tây Ninh nơi có đền thờ của bà ở núi Bà Đen mà xưa kia là đất đai của Cao Miên. Bà Đen (tiếng Chăm là Muk Juk) cũng là một trong những bà vợ của Shiva.

Dù là ở Tây Ninh đi nữa, tại sao Pts. Quảng Đại Cẩn lại xếp Bà Chúa Xứ ở Tây Ninh vào danh sách nữ thần của Champa? Vì ở xứ Cao Miên có hàng trăm đền thờ Bà Chúa Xứ (tức là vợ Shiva).

Chính vì không biết rõ lịch sử và xuất xứ Po Ina Nagar, thành ra Pts. Quảng Đại Cẩn gán cho Po Ina Nagar, một nữ thần quan trọng nhất ở Champa với bao cụm từ vừa khôi hài vừa thô kệch. Từ một Thánh Mẫu được tôn thờ trong suốt mười mấy thế kỷ ở Champa, hôm nay Pts. Quảng Đại Cẩn truat phé Po Ina Nagar xuống thành “Mẹ Xứ Rừng”, “Mẹ Xứ Chim”, “Mẹ Xứ Lau”, “Mẹ Trời”, v.v... thì cũng tội nghiệp cho bà.

Cũng trong bài này, Pts. Quảng Đại Cẩn kể lung tung chung quanh vấn đề văn hóa Chăm chứa đựng nào là yếu tố bản địa, nào là yếu tố Hồi Giáo, nào là yếu tố Ấn Giáo; lập luận mơ hồ về Chăm Ahier và Chăm Awal trong tiến trình phát triển tôn giáo Champa, v.v. Để viết phần này, tác giả

Chung quanh vấn đề ngày quốc lễ Champa

trích dẫn bằng qư một số bài viết không có giá trị khoa học đăng trong mạng Web hay dựa vào quan điểm cá nhân để phân tích nền văn minh Champa mà chúng tôi chỉ xem đó là phong cách của nhà viết lách trong các báo thương mại xuất bản bằng tiếng Việt. Thành vậy chúng tôi không đi vào chi tiết.

Bài viết mang tựa đề «Trao đổi về bài Góp phần tìm hiểu về lễ hội Kate», Nhưng Pts. Quảng Đại Cẩn không đi sâu vào chủ đề mà chỉ lý luận quanh co chung quanh vấn đề Po Ina Nagar, yếu tố bản địa, yếu tố Hồi Giáo, v.v. để rồi từ đó tác giả đưa ra kết luận Kate không phải là lễ tục người Chăm Ahier mà là quốc lễ Champa

Chỉ cần đọc qua bài viết của Sakaya, độc giả biết rằng Kate không liên hệ gì với quốc lễ Champa như Quảng Đại Cẩn đưa ra. Trong tác phẩm *Lễ hội của người Chăm*, (Nhà Xuất Bản Văn Hóa Dân Tộc, Hà Nội, 2003, tr. 135-148), Sakaya định nghĩa rằng Katê «là lễ hội của người Chăm nhằm tưởng nhớ vị nam thần như Po Klaong Garai, Po Rome... và cũng tưởng nhớ ông bà tổ tiên, trời đất đã phù hộ độ trì cho con người (...) Lễ hội Katê ở đền tháp được điều hành bởi ban tế lễ chức sắc Chăm Ahier (Chăm ảnh hưởng Bàlamôn)».

4). Thế nào là ý nghĩa của Kate.

Theo chúng tôi, Kate không không phải là ngày quốc lễ Champa và cũng không phải ngày kỷ niệm anh hùng liệt sĩ Champa như ông Prang và Pts. Quảng Đại Cẩn suy đoán, vì những lý do sau đây:

a). Đứng trên phương diện lịch sử, Katê không phải là quốc lễ của Champa

- Vì trong ngày lễ trọng đại đó không có sự hiện diện của các chức sắc Chăm Awal (Bani) tại các đền tháp với

Chung quanh vấn đề ngày quốc lễ Champa

chức sắc Chăm Ahiér.

- Vì bà con Chăm Bani không ai ăn mừng, cúng tế Katê trong gia đình và thôn xóm của họ như Chăm Ahiér thực hiện.

- Vì các dân tộc khác như Radhe, Jarai, Bahnar, Hroi, Churu, v.v... là thân dân Champa xưa kia không làm lễ Katê trong khu vực của họ.

b). Đứng trên phương diện tôn giáo, Katê chỉ là lễ tín ngưỡng của người Chăm Ahiér

Vì Katê là một lễ tục hoàn toàn do các chức sắc Chăm Ahiér (Po Adhia, Po Basaih, Camnei, Kadhar...) đứng ra tổ chức và thực hiện các nghi lễ tại các đền tháp. Sau đó, lễ tục Katê diễn ra trong các thôn xóm và gia đình người Chăm Ahiér.

c). Đứng trên phương diện nghi thức, Katê không phải là lễ duy nhất để ghi ơn các bậc tiền nhân Champa

Vì các lễ khác như *Rija Nagar, Yang Puis, Yang Payak, Kubaw Ma-ih, Thrua*, v. v., cũng là lễ tục có phần ca tụng ghi ơn các bậc tiền nhân Champa mà danh sách trong bài hát do ông Kadhar ca tụng không khác biệt trong lễ Kate.

Nếu cho rằng Katê là quốc lễ vì có phần ghi ơn các bậc tiền nhân Champa, thế thì các lễ như *Rija Nagar, Yang Puis, Yang Payak, Kubaw Ma-ih, Thrua* cũng phải là quốc lễ Champa hay sao ?

d). Đứng trên phương diện văn hóa, Katê đã trở thành một di sản tinh thần của dân tộc Champa

Katê là một trong những ngày lễ tục quan trọng và linh đình nhất của người Chăm Ahiér, cũng như ngày Ramawan của Chăm Bani. Kể từ năm 1965, Kate trở thành vừa lễ là tục và vừa là lễ hội thông qua các phần văn nghệ

Chung quanh vấn đề ngày quốc lễ Champa

dân gian Chăm và nhất là có sự tham dự đông đảo của bà con Chăm không phân biệt tín ngưỡng, dù họ là Chăm Ahiér hay Bani, cũng như các dân tộc khác cho dù họ là người Việt đi nữa, kể cả khách du lịch cũng có quyền đến đền tháp để cúng tế, cầu nguyện hay ngưỡng mộ lễ này.

Dựa vào yếu tố này, dù Katê là lễ tín ngưỡng của Chăm Ahiér, nhưng Katê đã trở thành di sản văn hóa Champa. Chính vì thế, dân tộc Chăm dù là Ahier, Awal hay Hồi Giáo phải có nghĩa vụ bảo vệ lễ hội Katê, cũng như các lễ hội khác ở Champa, như lễ Ramawan của Chăm Hồi Giáo và lễ hội của các dân tộc Champa khác, như Radhé, Jarai, Churu, v.v...

Kết luận

Đọc qua bài viết của ông Prang và Pts. Quảng Đại Cẩn, độc giả có cảm tưởng rằng tác giả đang viết tiểu thuyết về Katê, với lối hành văn quanh co và chỉ dựa vào những thí dụ bâng quơ hay trích bao lời tuyên bố cá nhân của một số nhân vật Chăm ở Hoa Kỳ để rồi kết luận rằng Katê là quốc lễ Champa. Tiếc rằng, Pts. Quảng Đại Cẩn chưa hiểu một cách chính xác thế nào gọi là **quốc lễ** và thế nào là **lễ tục** mang tính chất tín ngưỡng của một cộng đồng. Không vì quá nóng vội để rồi Pts. Quảng Đại Cẩn và ông Prang tự phóng đại Katê thành ngày quốc lễ Champa, trong khi đó Katê hàng năm ở quê nhà hôm nay chỉ là một lễ hội quan trọng của Champa do bà con Chăm Ahier tổ chức.

Ai cũng biết, kể từ năm 1984 đến năm 1995, Katê trở thành một lễ hội Champa tại hải ngoại (ở Pháp, ở Danmark, ở Hoa Kỳ). Nhân dịp mùa Kate, các hội đoàn như CSC-Champa và IOC-Champa đứng ra tổ chức Ngày Văn Hóa Champa, nhưng họ không định nghĩa Kate là ngày quốc lễ Champa. Đa số thành viên của hội đoàn này là bà con Chăm Bani và Chăm Islam. Và trong ngày đại hội Katê này lúc nào cũng có sự hiện diện của nhiều sắc tộc Champa khác như

Chung quanh vấn đề ngày quốc lễ Champa

Jarai, Bahnar, Stieng ở hải ngoại và hai nghệ sĩ Chế Linh (Chăm Ahiér) và Từ Công Phụng (Chăm Islam).

Năm 1995 có một biến cố quan trọng mà tôi không muốn nêu ra ở đây đã đưa hai cộng đồng Chăm Ahier và Awal đi vào con đường khủng hoảng. Kể từ đó, đa số bà con Chăm Bani, Chăm Islam Việt Nam và Chăm Islam Kampuchia, bà con Jarai, Bahnar, Stieng ở hải ngoại, không tham dự lễ Katê nữa. Sự kiện này đã xảy ra là vì họ không đồng ý với phương cách tổ chức Katê cũng như ý nghĩa của lễ Katê mà một số hội đoàn Chăm ở Hoa Kỳ đưa ra, chứ không phải họ phủ nhận nguồn gốc văn hóa Katê này như ông Prang và Pts. Quảng Đại Cẩn đã hiểu lầm và bóp méo sự thật.

Vấn đề quan trọng hôm nay, không phải là bút chiến về lễ hội Katê, mà là định nghĩa lại một cách chính xác nguồn gốc và ý nghĩa Katê là gì? một lễ tục của Chăm Ahier được xem như là di sản văn hóa Champa hay là quốc lễ Champa?

Vấn đề quan trọng thứ hai đó là làm thế nào để lễ hội Katê ở hải ngoại trở thành một lễ hội truyền thống như ở quê nhà hôm nay, có nghĩa là Katê phải do cộng đồng Chăm Ahiér tổ chức và các cộng đồng tín ngưỡng Chăm khác như Chăm Bani, Chăm Islam, Chăm Kampuchia cùng đến tham gia và chúc mừng. Cũng như ngày lễ Ramawan, phải do Chăm Bani, Chăm Islam đứng ra tổ chức, và các cộng đồng tín ngưỡng Chăm khác cùng đến tham gia và chúc mừng, tạo thành mối quan hệ mật thiết giữa cộng đồng Chăm Ahier và Chăm Bani trong công cuộc bảo tồn nền di sản văn hóa cho thế hệ mai sau.

Chung quanh vấn đề ngày quốc lễ Champa